

УДК 165.641:101.9

Є.В. ДЕ РОБЕРТІ ПРО ПОХОДЖЕННЯ ТА СПЕЦИФІКУ СЕНСУАЛІЗМУ

Богдан Матюшко

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
факультет філософської освіти і науки, кафедра філософії
вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна*

У статті висвітлене обґрунтування Євгеном Валентиновичем де Роберті (1843–1915 рр.) сенсуалізму як самостійного філософського напрямку, що виник пізніше за матеріалізм та ідеалізм. Він є сполучною ланкою між ними та має порівняно з ними переваги з огляду на більше наближення до наукового знання, яке стало вирішальним чинником його виникнення, становлення й розвитку

Ключові слова: позитивізм, метафізика, гіпотеза, матеріалізм, ідеалізм, сенсуалізм, наука, знання.

В ідейній спадщині Є. де Роберті (1843–1915 рр.) одне із чільних місць посідає історико-філософська проблематика, ґрунтовно розроблена ним саме в той час, коли мислитель створив власну оригінальну версію позитивізму, загальновідому під такими назвами: гіперпозитивізм, неопозитивізм, робертизм. Оригінальністю відзначається і його історико-філософська концепція, викладена в праці «Минуле філософії. Спроба соціологічного дослідження загальних законів розвитку філософської думки» (1886 р.), яка є цілісною, завершеною науковою розвідкою зі своєрідними теоретико-методологічними засадами, висновками й результатами дослідження, багато з яких є актуальними і в наш час, на початку ХХІ ст. Такий стан справ дисонує з надто малою кількістю праць, присвячених вивченню поглядів Є. де Роберті саме як історика філософії: вчені зазвичай звертаються до вивчення його інтелектуальної біографії, соціологічних та соціально-філософських знахідок. Із цієї причини докладне звернення до історико-філософських досліджень Є. де Роберті, яке враховуватиме щонайменше їхні важливі подробиці, покликане заповнити явну прогалину у вивченні ідей одного з видатних мислителів минулого. Адже йдеться про ключову проблему історії філософії: класифікацію різних типів доктрин. Читачам творів мислителя добре відомо, що він поділяє всі філософські вчення на матеріалізм, ідеалізм і сенсуалізм. Але ж такий поділ, на перший погляд, здається типовим порушенням правил логіки, тому особливо цікавить його обґрунтування.

Літературними джерелами пропонованої науковій спільноті статті є книга Є. де Роберті «Соціологія» [1], в якій по суті започатковано виклад теоретико-методологічних засад історико-філософських досліджень, проведених мислителем у його вищезазначаній відповідній праці [2]. Їхнє місце в картині розвитку філософських поглядів Є. де Роберті зазначене в статті Лілії Бузук [3], а Валерій Кошарний розкриває їх зміст, присвятивши аналогічну працю соціологічному підходу в історії філософії на прикладі ідей досліджуваного мислителя [4]. Автор цих рядків висловлює подяку високоповажній редакції за схвальну оцінку та публікацію власної розвідки, присвяченої мислителю як історичній філософії [5], де, серед іншого, порушено проблему розуміння мислителем ролі сенсуалізму.

Отже, ми маємо достатні підстави для більш докладного аналізу міркувань Є. де Роберті про походження та своєрідність сенсуалізму як третього філософського напрямку.

Вже в «Соціології» Є. де Роберті висловлює своє критичне ставлення до гіпотези як форми наукового пізнання, причиною чого є перевага в ній імовірності над достовірні-

стю й умоглядний характер – ознаки, які загострюють проблему її верифікації: «Майбутнє вирішить, хто помиляється – чи прибічники філософії гіпотез – філософії, яка представлена на теперішній час монізмом, чи, навпаки, – прибічники філософії точно перевірених загальних законів та відношень – філософії, представлені позитивізмом Конта. Але одне є цілком зрозумілим уже тепер: перш ніж долучитися до того чи іншого напрямку в науковій філософії, кожен із нас зобов'язаний так чи інакше вирішити для себе питання про придатність або даремність у царині філософії гіпотетичних побудов» [1, с. 255]. Згідно з канонами науковості позитивізму, передусім сформульованим Огюстом Контом законом трьох стадій розвитку людських понять про світ (теологічна, метафізична, позитивна), «в епохи відносного незнання, коли широкі царини явищ перебувають ще поза сферою наукового дослідження та низка наук постає у вигляді низки прогалин спеціального знання, можуть мати тільки таку філософію, яка посідає середнє місце між вільною поетичною творчістю та дійсно загальним знанням, тобто філософію суто (тут і далі розрядка в оригінальному тесті замінена курсивом – Б. М.) *гіпотетичну*» [2, с. 75–76], або, як тлумачить це та подібні твердження мислителя В. Кошарний, «метафізичні гіпотези лише тимчасово замінюють прогалини конкретно-наукового знання» [4, с. 46]. Отже, філософія розглядається Є. де Роберті як донаукове знання, основним елементом якого є гіпотези, які за своїм змістом можуть бути поділені на матеріалістичні, ідеалістичні та сенсуалістичні.

Визначення всіх трьох філософських напрямів, або «філософських гіпотез» таке: «Один із них висуває на перший план гіпотезу, яка тісно долучається до широкої основи будь-якої людської культури – до наук неорганічного світу, які досліджують найбільш загальні та прості явища. Таким є матеріалізм. Інший тип, навпаки, виступає з гіпотезою, яка охоплює «майбутні» верхні поверхи і сам дах будівлі, що споруджується, – ще неутворені науки гіперорганічних явищ. Таким є ідеалізм. Нарешті, третій тип, сенсуалізм, <...> посідає середнє місце, відповідне до того, яке в ієрархії знання належить наукам органічного світу» [2, с. 57]. Спільним між ними є те, що можна назвати епістемологічними функціями, адже вони як своєрідні замітники наукового знання, «однаково перетворюють свої часткові за походженням гіпотези на загальні за своїм призначенням припущення й однобічно пояснюють ними всю сукупність явищ» [2, с. 57–58]. Розвиваючи цю думку, Є. де Роберті стверджує: «Виходячи із загальних гіпотез, що не підлягають перевірці, як початкових точок, це світорозуміння, відоме історично під іменем *метафізики*, приходить у логічній побудові своїх результатів до низки непримирених у колі точного знання суперечностей; у фактичному ж поясненні речей метафізичні системи постійно й необхідно припускаються маси грубих помилок, які подеколи розкриваються вже сучасниками, але здебільшого стають очевидними тільки для наступних поколінь спеціальних учених» [2, с. 73–74]. Тому «у свідомості пізнішого людства метафізика, в усіх своїх проявах, набуває значення глибоко однобічного та хибного тлумачення суми світових явищ, стає не лише філософією епохи незнання, але в прямому й суворому розумінні цього слова і *філософією незнання*» [2, с. 74].

Будь-яка «філософська система, в яку б епоху вона не виникла і яким би розумовим станом вона не зумовлювалася, завжди прагне бути найбільшим із можливих та повних пояснень світу і його явищ, тобто світорозумінням, або своєрідним найвищим знанням» [2, с. 75]. Це стосується всіх трьох провідних філософських напрямів, першими і найдавнішими з яких, як відомо, є матеріалізм та ідеалізм. Але, зважаючи на різноманітність окремих філософських учень, багато з яких мають ознаки, суттєво відмінні від властивих щойно названим напрямам, їх класифікацію варто доповнити: «і справді, яке б панівне значення не мали в історії минулої філософії матеріалістичні й ідеалістичні доктрини, але

розподілити всі без винятку філософські системи між цими двома категоріями можна було б лише в надзвичайно загальній класифікації і лише, так би мовити, *grossomodo*. Водночас не можна було б обійтися без очевидних натяжок або без допущення, у межах кожного розряду, різко окреслених відтінків, а це, у свою чергу, знищило б усі вигоди надзвичайної простоти початкової класифікації» [2, с. 77]. Важливість такого доповнення зумовлена тим, що «царина гіпотез майже так само широка, як і царина явищ, і якщо б в останню не був внесений порядок і система, то перша, з необхідністю, постала б у хаотичному вигляді. Але тоді ми б втратили можливість класифікувати, у прямому значенні слова, філософські системи згідно з нами обраним принципом, і нам залишалося б лише прийняти, з деякими істориками, стільки ж розрядів або типів світоглядів, скільки було оригінальних філософів, або взагалі впасти у звичайні, довільні поділи» [2, с. 77]. Отже, поділ усіх філософських учень на матеріалістичні й ідеалістичні не відповідає звичайним правилам логіки, а тому має бути переглянутий та проведений наново.

Його варто проводити насамперед за видозміною ознаки досліджуваного предмета, тобто для адекватного окреслення філософських напрямів потрібна «класифікація явищ згідно з їхніми корінними та незвідними одне до одного властивостями, за сучасних засобів знання» [2, с. 78], підставами для якої є врахування «по-перше, необхідних і постійних відношень між явищами, які називаються їхніми природними законами (отже, можливість скористатися цією класифікацією для розподілу наук за ієрархією); по-друге, і тих довільних або гіпотетичних поєднань, які своїм походженням завдячують нашій уяві (можливість скористатися цією ж класифікацією і для систематичного групування філософських світоглядів минулого)» [2, с. 78]. Цілком у позитивістському дусі Є. де Роберті вкотре наголошує на неможливості верифікації філософських ідей: «У наш час тільки наука визнається дійсним знанням, а метафізика здебільшого прирівнюється до незнання; не кажучи вже про те, що це не завжди було так, адже ми тут завідомо класифікуємо філософські продукти саме тривалого періоду незнання» [2, с. 78]. На допомогу йде один із головних здобутків основоположника позитивізму: «Класифікація Конта дає нам три різко диференційовані галузі явищ: неорганічну, або фізико-хімічну групу з її математичною основою, органічну, або біологічну, засновану на попередній, і, нарешті, гіперорганічну, або психо-соціологічну, яка, у свою чергу, має біологічну основу» [2, с. 78–79]. Оскільки, як відомо, філософія розглядається позитивістами як відповідник науки, мислитель стверджує: «До цих трьох груп явищ можуть бути зведені і всі загальні гіпотези, які будь-коли висувалися минулою філософією, отже, й усі системи, на які вона розпадається» [2, с. 79].

Тому «наукова критика філософських систем може й повинна простежити процес виникнення їхніх центральних гіпотез до глибокого коріння або елементів останніх – до окремих явищ, які становлять предмет окремих абстрактних наук» [2, с. 79–80]. Сформульована відповідно до трьох груп явищ, які підлягають вивченню за допомогою окремих позитивних наук, «тричленна класифікація світоглядів минулого» [2, с. 80] передбачає, що «третьої групі відповідає світ органічних, або біологічних явищ, який становить перехід від космології до соціології, від порядку зовнішнього світу до порядку людства» [2, с. 80]. На запитання «Чи існує <...> група систем, яка заповнює цю важливу прогалину в нашій класифікації, і якщо існує, то чи не вичерпується нею все ще не розглянуті нами різновиди метафізики, і чи не утворюється потім скільки-небудь значний залишок, який не зводиться до жодного із трьох прийнятих нами трьох поділок?» [2, с. 80] дається така відповідь: «Таку групу метафізичних системи ми дійсно знаходимо, поруч із матеріалізмом та ідеалізмом, в історії минулої філософії; ця група відома нам під характерною назвою сенсуалізму» [2, с. 80–81]. Отже, низка філософських напрямів: «матеріалізм, сенсуалізм, ідеалізм»

[2, с. 81], виявляється цілком відповідною низці природних явищ і позитивних наук: «*механізм* (фізико-хімізм), *біологізм* (біопсихізм) та *психологізм* (чистий психізм)» [2, с. 81].

Поруч із матеріалізмом та ідеалізмом постає сенсуалізм – «філософське вчення, яке приписує походження ідей дії почуттів та пояснює всі психологічні процеси зовнішньою, матеріальною чутливістю» [2, с. 82]. Це визначення передбачає, що «сенсуалізм є не лише теорією досвідного утворення ідей, але й цілим світоглядом, оригінальною і значною філософією, яка виходить із цієї теорії або спирається на неї» [2, с. 82]. Є. де Роберті робить таке уточнення з метою уникнення помилки надто вузького визначення філософських напрямів, яка, на жаль, дуже часто повторюється: широко вживаними є «визначення матеріалізму, яке бачило б у ньому лише спеціальну теорію руху, або визначення ідеалізму як особливого вчення про апіорний та незалежний від умов зовнішнього світу генезис ідей» [2, с. 82]. «Такі визначення, – продовжує мислитель, – занадто вузькі; вони охоплюють дуже характерні відмінності, але не всю сукупність ознак, з якої складається поняття філософії» [2, с. 82].

З метою розкриття перехідного характеру сенсуалізму як сполучної ланки між іншими філософськими напрямками Є. де Роберті використовує біологічну, точніше, фізіологічну термінологію: «Сенсуалізм становить лише особливо видатну проміжну фазу в тому процесі матеріалістичного ендосмосу (поглинання менш відомого суб'єкта більш відомим об'єктом) та ідеалістичного екзосмосу (зворотного поглинання об'єкту суб'єктом), який набуває в історії світорозуміння усіх можливих форм і становить, по суті, весь зміст минулого філософії» [2, с. 83], є «тією стадією цього розвитку, на якій найменш загальна і найбільш складна частина об'єкта, біологічна сфера, поглинає собою суб'єкт, психологічну сферу, та тісно поєднане з нею (хоча характер цього зв'язку ще точно не з'ясований) явище суспільності» [2, с. 83]. Згадана вище епістемологічна функція сенсуалізму як типової «філософської гіпотези» конкретизується так: «Подібно до матеріалізму й ідеалізму і, напевно, навіть більш наочно, ніж вони, сенсуалізм виявляє корінну властивість будь-якої метафізики: виробляє погляди, загальні тільки за назвою або формальним, логічним своїм призначенням, а насправді такі, які виникають на ґрунті небагатьох окремих галузей спеціального знання» [2, с. 83]. Його справжнім ґрунтом є наука про живе: «Частковою, за своїм походженням – біологічною, гіпотезою, не очікуючи її перевірки в межах спеціальної науки, сенсуалізм сміливо, але, звісно, вкрай поверхнево пояснює всю сукупність явищ» [2, с. 83]. Є. де Роберті вкотре підкреслює, що «ми маємо тут справу з філософською однобічністю, яка найбільш природно доповнює собою однобічності матеріалізму й ідеалізму» [2, с. 83], і як типовий позитивіст, що визнає дійсним знанням лише наукове, стверджує, що «у певному сенсі, зрештою, сенсуалізм становить радше помилку біологів або психологів, ніж філософів, – і при нагоді не можна не зазначити, що в його історії спеціальне знання завжди відіграло набагато помітнішу роль, ніж в історії ідеалізму, і що це, очевидно, залежало від більшої загальності та простоти явищ, які слугували йому вихідною точкою» [2, с. 84]. Навіть більше, порівняно з матеріалізмом та ідеалізмом сенсуалізм виявляється найближчим до позитивістського ідеалу наукового знання: «У багатьох філософів цієї групи іноді дуже важко провести межу між тим, що насправді належало спеціальній науці, й тим, що ними видавалося за знання загальне або філософське» [2, с. 84]. Можна сказати, що він є результатом двох помилок, причиною яких, як зазначає Є. де Роберті на сторінках своєї книги, недосконалість, є недостатній рівень розвитку позитивного знання. Так, «помилка, властива адептам наукового знання, полягає в поясненні деяких явищ, переважно найближчих до розряду, який вивчається відповідним фахівцем, за допомогою законів, які слугують об'єднанню в одну групу, або явищ більш загального порядку (матеріалізм), або

явищ більш часткового порядку (ідеалізм), або, нарешті, таких явищ, які для всіх фактів, розташованих по один їхній бік, суть більш загальні, а для фактів по інший – більш часткові (сенсуалізм)» [2, с. 84]. Натомість «помилка мислителів полягає вже в поясненні всіх явищ, а не лише найближчих, усього світового ладу, а не тієї чи іншої його частини, за допомогою узагальнень, запозичених або із царини найбільш загальних і простих явищ (матеріалістична метафізика), або найбільш часткових і складних (ідеалістична метафізика), або, нарешті, із царини проміжних фактів, які мають порівняно з деякими розрядами явищ більш загальний та простий, а порівняно з іншими – більш частковий і складний характер (сенсуалістична метафізика)» [2, с. 84–85]. Є. де Роберті нагадує: «Метафізика починається, власне кажучи, тільки там, де людський розум підпадає спокусі, пропонованій єдиною гіпотезою, яка пояснює сукупність природних явищ, – і сенсуалізм тому і став джерелом метафізичного світорозуміння, що не втримався проти цієї спокуси» [2, с. 85]. Це доводиться тим, що «сенсуаліст прагне пояснити все в природі одним розрядом властивостей і законів та бачить у різноманітних категоріях явищ стільки ж окремих випадків одного основного факту... Для справжнього сенсуаліста все є відчуттям і чуттєвим сприйняттям, фактом біопсихічним, як для справжнього матеріаліста все є рухом і матерією, фактом механіко-фізичним або для чистого ідеаліста все є ідеєю, концептом розуму, фактом найбільш складної частини психології, а також <...> і соціології» [2, с. 85–86].

Мислитель описує взаємодію сенсуалізму з іншими філософськими напрямками досить виразно, навіть поетично: «Оволодівши проміжною цариною між світом неорганічних і світом гіперорганічних явищ, сенсуалізм зробив з неї неприступну твердиню, з якої вчиняв набіги на всі боки і в яку потім повертався, зважаючи на обставини, з багатьох здобиччю або з порожніми руками. Та особливо численними й успішними були його вилазки проти такої ж усамітненої та, схоже, недосяжної позиції, яку в царині найбільш часткових і складних явищ посідав ідеалізм. Звідси сенсуалісти мало коли поверталися без будь-яких надбань, без більш або менш важливих, щонайменше в їхніх очах, результатів» [2, с. 86]. Причиною такої його успішності є те, що «глибоке коріння сенсуалістичної філософії, безсумнівно, залягало в царині явищ, якими нині займається біологія; але відростки та пагони цього світогляду проникали всюди, у царину матеріалізму та в сусідню сферу психологічних фактів» [2, с. 86]. В історії філософії він представлений двома провідними течіями: «французького сенсуалізму, який схилився до матеріалістичних поглядів, і англійського та німецького, який схилився до ідеалізму» [2, с. 86–87]. Але в обох «першість та перевага залишалися все ж таки за психологічними питаннями» [2, с. 87], адже «в царині органічних явищ, в яких факт відчуття відіграє таку видатну роль, що інше могло, справді, сильніше зацікавити розум людини, як не сама людина, як не сам суб'єкт? Тому величезна більшість сенсуалістів здаються нам суто психологами, подібно до ідеалістів, а не фізиками, подібно до матеріалістів» [2, с. 87]. Не залишивши поза увагою проблеми виокремлення сенсуалізму як філософського напрямку, Є. де Роберті зауважує: «Ця схожість і давала часто привід до змішування сенсуалістичних систем з ідеалістичними, хоча, з іншого боку, не менш часто лунали на адресу того ж сенсуалізму і докори в матеріалізмі. Все це ще раз доводить незадовільність панівних поглядів на історію метафізики та правильність нашого погляду на сенсуалізм» [2, с. 87].

Складність відмежування цього напрямку від двох інших «щодо власне сенсуалізму <...> постає мізерною завжди, коли сенсуалістичну систему треба відрізнити від матеріалістичної; але вона зростає в спробах розрізнення крайніх відтінків сенсуалізму та більш поміркованих фракцій ідеалізму» [2, с. 87] і являє собою «природний наслідок глибокого мороку, який ще досі оточує природу психологічних процесів. Яка їхня частина нале-

жити невід'ємно до царини біології, і яка не може бути пояснена одними фізіологічними причинами, все це поки що становить предмет суперечки, сумнівів, вирішується досить довільно, у межах як фізіології мозку, так і описової психології, за допомогою гіпотез, пропонує цими галузями знання. Від характеру таких наукових гіпотез, від того, яку частку в загальній сумі психічних фактів вони відносять цілковито до біологічних коренів, яку, понад те, ще до чинників і причин більш складного порядку, очевидно, залежить і вирішення всіх окремих питань, які спричинені необхідністю встановити яку-небудь межу між сенсуалізмом та ідеалізмом» [2, с. 87–88]. Отже, «тільки ті системи визнаються такими, що входять до групи сенсуалізму, в яких панівну роль відіграють гіпотези, запозичені, на відміну від учень матеріалізму, вже не із царини явищ неорганічного світу, а із царини психології; на відміну від доктрин ідеалізму, не із царини психології, примусово відірваної від свого природного ґрунту, від тієї перехідної сходинки, на якій світ гіперорганічних явищ подає руку світові явищ неорганічних та обидва постають перед нами лише умовно самостійними ланками безперервного ланцюга природних фактів, – а психології, суворо біологічний характер якої не підлягає сумніву, біологічні корені якої переважно й вивчалися філософами цієї школи» [2, с. 90].

Як свідчить історія філософії, «ніколи, ані в загальному розвитку метафізики, ані в особистому розвитку її головних представників, сенсуалізм не відігравав ролі допоміжної або перехідної фази в процесі філософського мислення; відколи він став філософією, він завжди, подібно до матеріалізму й ідеалізму, був цілком самостійним світорозумінням» [2, с. 95–96], а «повного ж свого розквіту сенсуалізм досяг тільки після виходу європейського людства із тривалої ночі Середніх віків і вже майже напередодні остаточного падіння будь-якої метафізики» [2, с. 97], тому що «матеріал для найбільш фантастичних своїх побудов він усе-таки брав із дійсності, з того ж нерозгаданого світу зовнішніх і внутрішніх фактів та відчуттів» [2, с. 97–98]. Врешті-решт, «його історичне місце серед основних різновидів минулої філософії зовсім інше: тут він становить останню, завершальну ланку довгого ланцюга безплідних зусиль, які метафізичний розум спрямовував до своєї заповітної мети – осягнення сутності речей або остаточної єдності явищ; тут він постає безпосереднім наступником не лише матеріалізму, а й найбільш досконалих і розвинених форм ідеалізму; тут він прагне примирити між собою ці крайнощі, згладити ці однобічності, знайти узгоджений із дійсністю загальний синтез явищ» [2, с. 99].

Все вищезазначене підтверджує положення Л. Бузук про те, що в оригінальній версії позитивізму Є. де Роберті, поруч із центральним її розділом – соціальною філософією, а також етикою, «розділ гносеології розглядався як частина соціології, як соціальна теорія пізнання, основа науки про розум, серед основних проблем досліджувалися питання неспроможності агностицизму (зведення непізнаваного до пізнаного), емпіризму, методів наукового пізнання (спостереження, експеримент, опис), знання як функція колективного психологічного досвіду тощо <...>. Розділ історії філософії в душі гіперпозитивізму охоплював проблеми трьох типів філософії (матеріалізм, ідеалізм, сенсуалізм); боротьбу із «психологізмом» і «прагматизмом»» [3, с. 178]. Як я зазначав, «у своїх історико-філософських дослідженнях Євген де Роберті, спираючись на позитивістський соціологічний підхід, все-таки засвідчує тенденцію до виходу за його межі на користь осмисленню більш широкої класичної філософської проблематики, особливо епістемологічної <...>» [5, с. 60].

Дана наукова розвідка, зрештою, твори самого Є. де Роберті свідчать, що предметом його особливого зацікавлення є сенсуалізм як справжній «третій шлях» філософії. Тому інтерпретації мислителем історичного шляху, можливостей і меж цього напрямку заслуговують на подальше докладне вивчення.

Список використаної літератури

1. Де Роберти Е. Социология: основная задача ее и методологические особенности, место в ряду наук, разделение и связь с биологиею и психологиею. Сочинения: в 4 т. Т. 1: Социология / под ред. Н. Мозговой, А. Волкова; авт. вступ. ст. Б. Матюшко. Киев: НПУ им. М.П. Драгоманова; Мелитополь: МГПУ им. Богдана Хмельницкого, 2014. С. 33–255. (Серия «Антология украинской мысли»).
2. Де Роберти Е. Прошедшее философии. Опыт социологического исследования общих законов развития философской мысли. Общедоступное издание в одном томе. М.: Типография В.В. Исленьева, 1887. 658 с.
3. Бузук Л. Этапы эволюции философских воззрений Е.В. де Роберти. Вестник Московского университета. Серия «Философия». 2009. № 2. С. 170–179.
4. Кошарный В. Социологический подход к истории философии (Е.В. де Роберти). Известия высших учебных заведений. Приволжский регион. Гуманитарные науки. 2013. № 2 (26). С. 43–48.
5. Матюшко Б. Євген де Роберті як історик філософії. Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політологічні студії». 2017. Вип. 15. С. 54–61.

Y.V. DE ROBERTIS ABOUT GENESIS AND SPECIFICS OF SENSUALISM**Bogdan Matyushko**

*M.P. Dragomanov National Pedagogical University,
Faculty of Philosophical Education and Science, Department of Philosophy
Pyrohova str., 9, 01601, Kyiv, Ukraine*

This article elucidates the substantiation of Sensualism as independent philosophical trend by Yevhen Valentynovych de Robertis (1843–1915). Sensationalism was risen after the Materialism and Idealism as connecting link between this trends, but it have preferences concerning approximation to scientific knowledge as own source, the factor of genesis, formation and development.

Key words: Positivism, Metaphysics, Hypothesis, Materialism, Idealism, Sensationalism, science, knowledge.